О. КІЦЕРА

Підкарпатська Україна

На правах рукопису.

КІЦЕРА, О.

Слухач Економічно-Кооперативного Відділу
Україн. Господ. Академії в Ч.С.Р.

ПІДКАРПАТСЬКА УКРАЇНА.

Реферат виголошений дня 9-го листопаду 1922 р. на вправах по Економічній географії України під керовництвом доцента В. Тимошенка.

1922
м. Подєбради.

Видання „Видавн. Т-ва при У.Г.А." № 30

ПІДКАРПАТСЬКА УКРАЇНА

І. Географічний нарис.

Підкарпатська Україна лежить між 21-25° східної геогр. довжини та між 48-49° півн. географ. ширини. Обнимає 12.097 км і граничить на заході зі Словаччиною, на півночи і півн.сході зі сх. Галичиною, а на сході і пол. сході з Румунією, а на пол.заході з Угорщиною.

Ціла П.У. є країною гористою, тільки на полудне забігає угодниста угорська рівнина, але досягає тільки 105-120 м. надморської висоти. Ця Ужгородсько-Тисова рівнина тягнеться від залізниці Чай-Ужгород на пол. схід по ріці Тисі до Мункача, Берегова і Севлюти, біля Густа вона звужується на 4 км. і тягнеться по березі ріки Тиси вузьким пасмом аж до Требуші, ця рівнина між Мункачем та Береговом багниста. Болота ці займають 16.505 ha. зі ставом 24 гектарів, вони одводнюються вже від 1874 р. і по части вже висушені, але на весні гірські води заливають цілу рівнину, нищать озимину і зпізнюють сіяня яровини. Грунтовно одводнювати ці болота, селянам не оплачується і велика часть їх лежить облогом. Рівнина ця займає приблизно 1/5 - 1/4 цілої П.У. і мешканці її по части Мадяри по части Українці займаються головним чином сільським господарством і живуть порівнюючо в кращих обставинах, як мешканці гір. Села побудовані в рівнинах мають добре получення дорогами.

Остання частина площі П.У. є гориста. Після геольогічної будови виникають яскраво два гористі пасма. При границі Галичини тягнеться сильне пасмо Пісківців, які йдуть від ріки Уж поміж Перечином і Ухоком на пол.схід до Веречки і Сваляви, дальше до Густа і до верхньої Тиси, так що забирає півн. половину жупи Ужгородської і Мукачівської, а також цілу жупу Мармарошську. Це

шли сюди українці з князем Корятовичем і осіли на кількох повітах.

ФАУНА. Ще до сьогодня східна частина карпат т.зв. Мармарожська є незамешкана і в тих пралісах ще живе медвідь, рись, дикий кіт, вовк, лис, дика свиня, олень, серна, куни, тхорі і т.п. звірята. З птиць тут ще гніздятся орел, а навіть досить часто залітає тут суп. В ріках багато риб і раків.

ФЛЬОРА. Ціла низина Ужгородсько-Тисова, долини рік, підгіря і горбки вигаслих вульканів, як і певна частина Пісківцего паєма покрита листястими лісами /дуб, бук/. Тільки на найвижчих пограничних горах і високих полонинах переважає сосна, ялиця і смерека, а понад 1600 м. простягаються тільки травнисті полонини. Тепле підсоння П.У. дозволяє в вільній природі рости каштаням і фігам. Також для прочих ростин є умови вигідніші, бо країна є хоронена від північних і східних вітрів, країна положена більш на полудне і тут вдаються добрі вина середнянські та токайські. В рівнинах дозріває кукуруза, яка займає перше місце між з.гос. плодами, за те в горах ледве дозріває овес і картопля.

МІСТА. Головним містом П.У. є Ужгород, який лежить на обох берегах р. Уж. Місто сполучене двома залізними мостами. Найголовніші будови є: замок, гр.кат. катедра і жупанат. Замок найстарша будова Ужгороду записаний в історії з 1322 р. який тепер належить гр.-кат. єпископатові, в ньому міститься духовний семинар, зі шкіл є там гімназія, заложена в р. 1613, реальна школа, міщанська школа, народні школи, та школа кераміки. Крім гр.кат. церкви є ще костели: католицький та лютеранський, три синагоги, і два монастирі: мужеський і жіночий. В послідних роках вибудовано шпиталь і казарми. Місто має три залізничі станції; головну, на яку приїздиться з Кошиць; малу при шляху Ужок до Галичини і ст. вузькоторової залізниці, що веде до державних лісопилок.

В місці є джерело залізистої квасної води і лазні звані „квасна вода".

Торговля 90% в руках жидівських, тільки ма-

ла частина в руках німців, мадярів і українців. Головним конкурентом тут буде могла бути кооперація і спілка для збуту худоби, яка і зможе легко захопити торговлю худобою цілої П.У.

В Ужгороді є два банки Підк.Укр. Банк і Народний Банк /жидівсько-мадярський/, з промислових підприємств є тут дві фабрики на меблю, три гуральні, дві цегольні, міська електровня, тартак, та вальцовий млин. Ремесло цілковито в жидівських руках.

В місці досі немає водоводів і каналізації,а через те в літню пору ширяться заразливи хороби.

Після спису населення в 1910 р. місто мало 16.919 мешканців. Нині, після спису 1921 р. має 20.551 душ. В відсотках воно представляється так: українців 14%, чехів і словаків 25,5%, жидів 18%, мадярів 38%, німців 2%, москалів 1,3/4 %, ріжних 3/4%. Ціла жупа Ужгородська має 102,050 мешканців з того: українців 61%, чехів 6%, словаків 5%, жидів 9 1/2%, мадярів 17%, німців 3/4%, москалів 1/4%, ріжних 1/2%.

Як бачимо, в містах більшість мадярсько-жидівська меншість українська та словацька, за те село, як видно з цифр, в більший части українське. В місці все чути по більший части мову мадярську та жидівську, за те в торгові дні переважає мова українська і словацька.

Мукач, головне місто Мункачівської жупи, має 17,275 мешканців, на пол. захід від міста на вигаслім вільканічнім горбку стоїть старинний замок званий Варпалянка, в якому в 1404 р. жив Подільській князь Корятович, котрий і був Мункачівським жупаном. Від р. 1855 - 1897 замок служив за вязницю, тепер має там бути откритий музей./В Мункачивському замкові, зв. Варпалянка по українські Замкова Паланка, був уміщений від 30 грудня 1914 р. до 5 лютня 1915 р. кіш Українських січових стрільців/ В місці є одинокий на цілу П.У. пивовар і тютюнова фабрика.

Берегово, головне місто берегівської /берепсазької/ жупи, має 13.000 мешканців. В XII ст. в Берепсазі осіли Саси, які занималися управою вина і копали золото.

Найсхіднійша жупа Марморожська з головним м.Мармораш Сигот. Ціла жупа гориста, має багато джерел мінеральної води, з яких найкращі лазні є в Марм.Солотвині. В цілій жупі тих джерел є по над 200. В Марм.Солотвині є також великі ко-

пальні камяної соли, а в Ясині нафтові джерела.

---0---

II. НАСЕЛЕННЯ. Після статистики 1910 р. Підкарпатська Україна мала 572.000 населення. Сьогодні населення прибуло, прибуттям емігрантів з Галичини, України та Росії. Після спису населення 1921 р. нараховано 668.000 населення. Отже на км. припадає 50 душ. Гущавина населення Підкарпатської України рівняється гущавині населення Лівобережної України з Кубаню і Доном, але два рази менш гущавини населення Галичини і Правобережної України.

Після мадярської статистики припадає на: українців 60,7%, німців 10%, мадярів 28,6%, иншої народности 0,7%; ці цифри одначе неправдиві і збільшені в користь мадярів, яких тут всього 13,3%, хоча і ця цифра не дуже правильна.

УКРАЇНЦІ називають себе Русинами, а також Гуцулами, Бойками, Верховинцями, Лемками та Долинянами, залежно від того, в якій частині Підкарпатської України живуть. Головним їх заняттям є сільське г-во, випас худоби, а також поденна праця.

ЖИДИ, котрі становлять майже шосту частину мешканців П.У. живуть переважно в містах, в їх руках вся торговля, тут є жид адвокатом, лікарем, селянином, ремісником і корчмарем, але заразом і торговцем. Найбільше їх в жупі Мармароській і Мункацській.

МАДЯРИ замешкали полудневу-західну рівнину живуть переважно з сільського г-ва.

НІМЦІ мешкають по більшій части біля залізничого шляху, живуть із сільського г-ва, торгу та ремесла.

РУМУНИ замешкали правий беріг Тиси недалеко Марм.Солотвина, живуть з сільського г-ва та випасу худоби, головно буйволів.

ШКОЛИ. Після мадярської статистики з 1910

року було на П.У. 46% населення грамотного. Отже анальфабетів було 54%. Між самими українцями неграмотних було 90%; або із 46% грамотних припадало на жидів 15%, на німців 10%, на мадярів 13%, а на українців 8%. Отже в культурному відношенні українське население П.У. стоїть значно нижче населення України.

III. ЗАНЯТТЯ І ЕМІГРАЦІЯ. Найбільша частина мешканців Підкарпатської України є хлібороби, на яких припадае 66,5%, на промисл і торговлю 13,9%, на денних зарібників 7,8%, на домашню службу 3,7%, на урядовців, поліцію, військо, гірників і т.и. 8,1%. Еміграція до Америки виносить 1%, які по більшій части, заробивши гроші, повертають до рідні, закуповують землю і живуть в кращих умовах.

III. ЗЕМЛЕРОБСТВО Підкарпатської України е дуже позаду. Урожай П.У. не досягае половини урожаю Чехії, наслідком чого, голод е там не - рідким гостем.

Наколи порівняемо розмір землі з кількістю населення, то виявиться, що на одну душу припадае 2 ha простору, коли на Україні лише 1,5 h, а в Чехії тільки 0,78 ha. Але як взяти на увагу, що на Підкарпатській Україні більші частину займають ліси і гори, цю площу не можна визнати задовольняючою. П.У. рівняеться 1/2 простору Моравії, яка живить 5 раз тільки населення, як П.У., там припадае на 1 км. 2 1/2 рази менше населення, чим в Моравії.

Більша частина П.У., 3/4 е гористою і лише 1/4 низин. Головним типом заняття, як вже сказано, е хліборобство, випасання худоби і паденна праця в лісах чи лісопилках. Розподіл землі представляеться в % так:

	Під.Укр.	Україна
Лісів	48,3%	10,6 %
Пасовиськ і сінок.	27,9 "	12,2 "
Засіяної землі . .	20,0 "	64,1 "
Городів	0,9 "	5,1 " (разом)
Винниць	0,3 "	

Не дивлячись на так малий % орної землі, можемо сміло сказати, що на 1 душу припадае тільки орної землі, що і в Чехії, біда тільки в тому, що український селянин, який був досі

пригноблений мадярськими панами, не міг осягнути цього культурного щабля, якого осягнув селянин чеський, або німецький і тільки тому часто там заглядає небажаний гість - голод, бо П.У. не в силі виробити тільки, щоб могла достаточно прокормити своїх мешканців.

СЕЛЯНИН ПІДКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ є побільшій части аналфабетом, утиснений бувшим мадярським урядовцем, жидом, попом і учителем. Ще в 1920 р. можна було помітити остатки кріпацтва. Таким чином селянин, працюючи на полі пана і попа, був примушений занедбувати свою землю.

Не знаючи системи зміни плодів, орання на зиму, штучного гноєння, хоч навіть на ліпшій землі і при ліпшому кліматі, як напр. в Чехії одержує з неї менше 2-3 рази, як селянин чеський. Наприклад в Чехії селянин одержує з I ha пересічно I2-I5 q зерна, коли на П.У. 5-6 q. /На Україні з I ha 8-I0 q./

Селянин П.У. є без освіти, консервативний не довіряє нічому новому і в землеробстві є найменше о 60 р. позаду селянина чеського.

Для оброблення землі вживає цілком примитивних знарядь, часто замісць борони, сплетеної терними, деревляного плуга і т.д.

ЗЕМЛЕРОБСТВО в Підкарпатській Україні є властиво в первісній стадії переходу від скотарства до оброблювання землі. Суть ту ще праліси, які помалу вирубуються, дерево продають, а галузя спалюється, огноюючи тим самим землю, з чого повстають т.зв. паленища. Така земля родить кілька років, заростає травою і корчами, які по певнім часі знов спалюються, для такого ж згноїння.

Як вже перше було згадане, 2/3 простору П.У. припадає на ліси, з чого I/5 - I/4 часть є під сінокосами і пасовиськами, а таким чином на властиві ліси припадає 48,3 %, то є майже I/2 всього простору. Орної землі є I/4 /25,86 %/, з цього під паром лишається I/4 /29,26 %/ /земля під паром не орється, а лежить облогом 2-3 р. заростаючи травою, служить за пасовиська або сінокоси/. Отже залишається всього засіяної землі I/5 цілого простору з чого ще річно I0% нищать повомі, таким чином збирається тільки 200.000 або I/6 всього простеру П.України.

РОЗПОДІЛ ЗАСІЯНОЇ ЗЕМЛІ. З плодів, які найбільш управляються в П.Україні перше місце займає:

	На П.Укр.	На Укр.
	Всьої орної землі	
I/ Кукуруза, якою засівається	20 %	3,0 %
2/ Овес	I5-I7 "	I0,5 "
3/ Пшениця	I5-I7 "	30,0 "
4/ Картопля	II-I4 "	2,9 "
5/ Озиме жито	5,2 "	I9,0 "
6/ Конюшина	5,I "	2,5 "
7/ Вика	I,8 "	0,2 "
8/ Конопли	I "	0,48 "

Дальше йдуть яра пшениця, жито, буряки, тютюн, біб, ячмінь, фасоля, просо, сонлшник, мак і т.инш.

Порівнюючи П.Україну з нашими країнами, що до урожаю, бачимо, що завдяки низькому культурному станові селянства представляється так:

Перед війною з I в / I = 2I97 кв. саж./

Країна	Кукур.	Пшен.	Жито	Овес	Картоп
Данія	-	33,7	I7,7	I9,4	I75,4
Бельгія	-	22,4	2I,8	23,3	I69,8
Чехи і Морава	I7,9	I5,7	I6,4	I6,2	97,8
Україна Наддн.	I3,7	I0,5	8,8	I0,2	75,3
Під.Україна	9,8	5,6	5,5	8,6	60

Всі продукти землеробства консумуються місцевим населенням і нічого не може бути з них експортовано, навпаки дуже часто приходиться їх ввозити. За те в ліпшому стані вже винниці і овочеві сади.

ВИННИЦІ займають 0,3 % цілої площі або 3492 . Пересічний урожай з I ha I5-20 hl мосту. Беручи урожай I92I р. коло 70.000 hl при ціні I0-I5 корон чеш. за один літр, виносить 70-I00 міліон. кор.чеш:, але на жаль всі ці богатства переважно в руках мадярських і жидівських.

ОВОЧЕВІ САДИ. Не мале значіння для П.України мають овочеві сади, як вже перше було згадано, дозрівають тут з долинах яблука, сливки,

персики, /бросквині/, волоські горіхи, каштани і фіги. Із сливок, яких річно родиться до 2000 вагонів виробляється сливовиця, якої тутешні горальні /около 50/ виробляють річно до 4000 hl 100 % спирту, що виносить річно до 24-30 міліонів кор.чеш. Другим овочем, який тут найбільше родиться є яблука, їх урожай досягає більш 2000 вагонів. Яблока вивозилися перед війною до Галичини, що тепер з ріжних причин є неможливим. Також з приводу дорожнечи транспорту вивіз їх в Чехію не оплачується. За браком сушарень і фабрик, в яких би можна було овочі ці опрацьовувати, тільки мала частина консумується, а рештою гарних яблок кормиться худоба. Для правильного зужиття цих богатств необхідно заложити тут кооперативи горалень, сушарень і для експорту овочів за кордон.

СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРЧИЙ ПРОМИСЛ в П.Україні дуже занедбаний, крім згаданих горалень, є ще тут кілька малих оліярень, а в Мункачеві фабрика тютюну і пивовар. Млини тут малі, водні по більшій части з одним каменем. Парових і вальцьових млинів тільки де-кілька. Це все що можна би сказати про с. госп. промисл.

ПАСОВИСЬКА. Около 300.000 ha це є 28 % всього простору П.У. займають пасовиська, де випасається багато рогатої худоби, коней, овець, а також і свиней.

Кожна громада, кожний поміщик, а також богатші селяне мають свої пасовиська. Управа державних лісів арендує лісні пасовиська громадам, або бере відповідну плату за пасення худоби Також жиди мають свої велики пасовиська і беруть від селян худобу на випас.

Часто нищиться і палиться богаті ліси, щоб збільшити пасовиська. Навіть в послідних часах, як ціни на хліб впали, залишається великі простори землі необробленими на пасовиська для збільшеного стану худоби. Майже всі пасовиська в дуже поганому стані. Селянин їх не волочить, не гноїть, а о примитивних меліораціях не може бути мови. Пасовиська не розділяються, а пасеться на всьому, так що на весні, або по дощах худоба все витоптує. Таким чином по жнивах все селянин примушений виганяти худобу на стерню, тоді вся орна земля є під пасовиськами і на зиму не

ореться.

ВИПАС ХУДОБИ. Що до кількости випасу худоби селянин П.У. рівняється селянинові чешському. Не даючи ій такої обслуги а ні корму, як селянин чешський, одержує від неї менше зиску. За те худоба здоровіща, витревалійша та відпорнійша всяким недугам бо вона майже 3/4 р. перебуває на здоровому повітрю і тільки на зиму заводиться під стріху.

Загальний стан худоби згідно статистики 1911 р. представляється так:

1) рогатої худоби	242.852	на 1000 душ нас. 403 шт.,	на Укр - 203,	в Чехії - 324.
2) коней	37.875	" " " " 63 "	" 175	" " 42
3) овець	170.052	" " " " 283 "	" 193	" " 18
4) свиней	87.536	" " " " 146 "	" 132	" " 176
5) кіз	19.295	" " " " 32 "	" 2	" " 64
6) буйволів	1.038	" " " " 1,5 "	" –	" " –

СІЛЬСЬКО-ГОСП. ВИРОБИ Й ЗАОСМОТРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ.

Як вже було зазначено, перше місце між землеплодами займає кукуруза, якою засівається більш 50.000 ha. При пересічному урожаю 8-10 q. з 1 ha весь урожай виносить 500.000 , що при відрахованню на насіння і корм худоби залишається 75 кг. для I особи в рік.

Друге місце займає овес, якого пересічний урожай виносить 280.000 q. , на одну особу в рік припадає 15 кг.

Трете місце займає пшениця, якою засівається 39.000 ha при пересічному урожаю з I ha 5 q припаде на I особу в рік 13 кг.

Дальше на ряду йде озиме жито, яким засівається 15.000 ha. При пересічному урожаю 5 q з I ha; цілий урожай виносить около 75.000 q. , що на I особу в рік припадає 7 I/2 кг.

Найвизначнійше місце при апровізації займає картопля, якою засівається около 30.000 ha. При пересічному урожаю з I ha - 60 q цілий урожай виносить I.800.000 q , що на I особу в рік припадає 182 кг.

Прочими землеплодами засівається тільки

мала частина і вони при апровізації не грають великої ролі. З вище наведеного бачимо як мало продуктів має селянин П.У. в свойому роспоряд - женні.

Ще яснійшу картину будемо мати наколи зробимо слідуюче порівнання:

В Чехії, крім множества експортних продуктів, селянин виробляе на I особу в рік 383 кг. хлібних плодів і 502 кг. картофлі, а в П.У. 176 кг. хлібних плодів і 300 картофлі.

Через те П.У. потрібуе довозу хліба з закордону. Щоб цього уникнути необхідно перейти з екстензивного господарства до інтензивного.

РОЗПОДІЛ ЗЕМЛІ - ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА:

Згідно мадярської статистики з 1914 р. в бувших жупах Ужгородській, Береговській, Мармороській і Убочській, з яких то частин склада - ється тепер П.У. належало поміщикам із 1101448ha всього грунту аж 60,1 % землі. Крім того багато менших дворів належить корчмарям жидам і торговцям, так що українським селянам, які є тільки дрібними власниками,/по більшости халіпники з кавальчиком гірського поля/, припадае лише дуже незначна кількість землі. Тому, не дивлячись на мале заселення, селянин П.У. має тільки малу частину землі в своїх руках.

Тоді як двотретинна більшість дрібного хліборобського населення П.У. має тільки 39,9 % землі, в Чехії половина дрібного хліборобського населення посідае 60 % всеї землі. Тому й недивно, що питання земельної реформи на П.У. виступае дуже гостро.

Найбільшим власником землі е держава, яка має 322.471ha лісів, це є 1/4 всього простору.

Другим великим власником є граф Шенборн,посілість якого рівняеться коло 133.000ha .

Поміщицька земля по новому законові має бути приділена малоземельним селянам Підкарпатської України, які на це чекають з нетерпеливістю.

ЛІСИ. Займають 48,3 % всього простору П.У. Вони в дуже бідному стані. В де котрих околицях тартаки понищили цілковиті ліси, про нове залісення ніхто не старався, противно ліс нішився на кожному кроці.

Ліси переважно букові, їх 66 %, дубових

10 %, решта 24 % припадає на шпилькові ліси.

Після власників вони розподілені так:

Державних лісів . . .	56 %
Комунальних	15 "
Громадських	10 "
Поміщицьких	18 "
Церковних	0,5 "
Акціонерних	0,5 "

IУ. ТОРГОВЛЯ. На П.У. виключно в жидівських руках і українцям, які не мають мійського населення, конкуренція майже не можлива.

Торговлю зможе вирвати з жидівських рук тільки кооперація, чи то споживча, чи по збуту с.госп. продуктів і виробів. Від розвитку кооперації і самопомочі залежить освобождення тутешнього народу з ярма чужого капіталу, а тому необхідно нарід для того виховати.

Жиди торгують всім на що лише можна згадати. Вони мають в своїх руках торговлю внутрішню і зовнішню. Вивозять овочи, виноград, вино, сливовицю, дерево, худобу, віск, мед, взагалі все, що лише вивезти дається, а привозять хліб, матерії і инші промислові вироби.

П.Україна вивозила і зможе вивозити сіль, дерево, худобу, овочи, вино, сливовицю, сирі шкіри, віск, мед і т.д. Привозить хліб, одяг, обув, с.госп.машини та прочі промислові вироби.

У. ПРОМИСЛ. П.України є в початковім ступені розвитку. Не дивлячись на велику кількість лісів і дешевих робочих сил, навіть деревний промисл не розвинувся, як це повинно бути. Сьогодня П.Україна має де кілька тартаків, розкинутих по гірських околицях. Тартаки ці страшенно винищують ліси і наколи цьому не буде в скорі заборонено, вони пожеруть найкращі ліси П.України.

Інтензивнійшого деревного промислу тут мало. В Антоловицях є державна фабрика бочок і деревляних черевиків. Крім того є тут ще кілька фабрик на меблю, які тепер не працюють. В Перечині, Бистрій Турії і Гичкові є хемичні фабрики перегоночних продуктів з дерева. З Великім Бичкові є фабрика на спрацьовування соли, яку доставляється з Мармороських копалень. В Солотвині акційна фабрика виробляє соду, глауберську сіль і инші хемичні вироби.

Желізний промисл є, за браком руди, яку вже перестається добувати в упадку. Із семи желізних гут працює тільки одна в Довзі. Останні вже майже заникли. Тут виробляють тільки примитивні с.госп. начиння як мотики, сокири і т.и. Більш складнійші машини довозяться.

ШКЛЯННІ ГУТИ: в Тіячеві, Фаерпотаку, Свалявi, Грабовці, виробляють віконне шкло і пляшки.

Крім де кількох папирень, фабрики тютюну в Мукачеві і де кількох цеголень, иншого промислу П.Україна не має.

КУСТАРНИЙ ПРОМИСЛ. ВИРОБИ З ДЕРЕВА.

Майже в цілій П.Україні подібне як і гуцули /галицькі/ населення займається різбарством. Виробляють знані нам скриньки, палиці, тарілки і т.инше, які запускають кораликами і дротом. Крім того, населення околиц Ясини виробляє з дерева забавки, які росходяться по цілій П.Україні.

ВИШИВКИ. Виріб вишивок і мережок провадиться головним чином в гірських околицях коло Ясини, які славилися по цілій Мадярщини і знаходили добрий збут.

ВИРІБ ПОЛОТНА. З конопель і льону на примітивних станках жінки виробляють грубе полотно на білизну і літну одіж. В де котрих околицях виробляють рушники і плахти з гарними українськими взорами, якими украшують хати і продають на місцевих торгах.

ВИРІБ СУКНА. Вовну із власних овець зпрацьовується на сукно, з якого шиють зимову одіж і гуньки з волосом на верх.

ГОНЧАРСТВО. Гончарський промисл доставляє виробів для місцевої потреби. На кожному торзі продається місцеве глиняне начиння, дуже часто з гарними малюнками. Для зліпшення цього промислу заложено в Ужгороді школу керамiки.

КОШИКАРСТВО розвинено дуже слабо; займається ним самоуки і продають свої вироби на місцевих торгах.

VI. УПРАВЛІННЯ. На підставі мирового договору в Сан-Жермен з дня 10/IX 1919 р. і на підставі конституції Ч.С.Р. з дня 29/II 1920 р. П.Україна є автономною нероздільною частиною Ч.С.Р. з власним соймом, який має право рішати в справах місцевого управління, в справах шкільних, релігійних і язикових.

Головою П.України є губернатор, котрий відповідає перед соймом. Губернатора іменує Президент Ч.С.Р.

Цілою країною управляє центральний уряд, званий „Цівільне управління", на чолі якого стоїть віце-губернатор. Цівільне управління має референтів: політичного, публичних робот, соціяльного піклування, земельного, здоровля, юстиції, торговлі, освіти й контролю.

П.Україна розділена на 4 жупи: Ужгородська, Мукачівська, Берегсазька і Мармарошська. На чолі жупи стоїть жупан. Жупанський уряд має референтів: земельного, ветеринарного і публичного здоровля. Кожна жупа поділена на кілька повітів /всіх 19/, повіти на нотаріяти, які складаються з 3-5 громад.

VII. СОЦІЯЛЬНІ УМОВИ. Крім небагатьох міліонерів, які збогатіли бігом війни, майже все населення П.України живе в поганих умовах. Найбіднішим є українське населення, а головним чином верховинець. Ані вівсяного хліба не може до сита наїстися, одягнений недостаточно, живе звичайно разом зі своєю худобою в поганій хаті, яка часто не має комина, з малими вікнами і без підлоги.

Без освіти, угнітений мадярськими урядами, попом і учителем, селянин є недовірливим і консеративним до поступу. Релігійний, без власної енергії і ініціятиви, яку в ньому убито за часів рабства і кріпатцтва. Не маючи своєї інтелігенції ані міщанства, попали під ярмо чужинців мадярів та жидів, які старалися нарід цей тримати в темноті, щоб мати як найліпшу можливість використовувати його.

---000---

Література, яку використано при писанi цього реферату:

Vaclav Drahný, Podkarpatská Rus, její přírodní a zemědělské poměry. Praha. 1921.

Lev Vojtěch, Brána na Východ - Podkarpatská Rus. Praha 1920

Проф. С. Рудницький. Ukraine Land u. Volk. Відень. 1917.

Мирон Кордуба, Територія і населення України. Відень 1918 р.

Проф. Іван Фещенко-Чопівський, Економична географія України. Київ-Відень-Львів 1922 р.

